

Postboks 171
4560 Vanse
NOF-LL@hotmail.com

Farsund kommune
Postboks 100
4552 Farsund
post@farsund.kommune.no

Saksnummer 23/00156 - Innspill til Forvaltningsplan for grågås og kanadagås i Farsund kommune.

BirdLife Lister har forståelse for at en del bønder på Lista opplever beiteskader fra gjess som problematisk og at det medfører avlingsskader av økonomisk betydning. Vi vil også presisere at grågåsa har en sterk bestand som tåler hard beskatning, i den grad at vi tviler på at de tradisjonelle bestandsregulerende metoder som foreslås i denne forvaltningsplanen har noen særlig annen effekt enn i beste fall en kortvarig skremmeeffekt. Enkelte av de tiltakene som foreslås har imidlertid potensiale til å indirekte ramme andre fuglearter på en negativ måte.

Vi vil benytte anledningen til å peke på en del feil og mangler i kunnskapsgrunnlaget, samt nevne noen erfaringer vi har med gåsejakt og eggplukking på Lista.

Kunnskapsgrunnlaget:

- 1) I ordlista (side 4) er hekkende gjess definert som «gås som har reir med egg». Dette er en uvanlig og for snever tolkning. Gjessene hekker parvis og hekkingen begynner egentlig allerede når de begynner å lete etter en passende reirplass. Videre så er ungene helt avhengige av begge foreldrene fra de klekker ut og forlater reiret til de har blitt selvstendige og klarer seg selv. I det minste bør hekkende gjess defineres som «Gåsepar som ruger på egg eller har unger som ikke er flygedyktige». Ut fra allment aksepterte dyrevernhensyn følger det derfor at det heller ikke bør tillates skadefellinger av gjess som har unger.
- 2) På side 11 oppgis det at årsaken til grågåsas økning i Norge de siste 30 årene er «en følge av fredningstiltak i Europa på 1960-70-tallet, som har gitt økt overlevelse og rekruttering». Kilden til denne påstanden er ikke oppgitt. Dette er i beste fall bare en liten del av forklaringen. De fleste fagmiljøer er i dag av den oppfatning at en kombinasjon av økt næringsgrunnlag (etter omleggingen av gressproduksjon til nye gresstyper som er grønne hele året) og mildere vintre (som har medført at grågåsa nå kan overvintrere i store deler av Nord-Europa, i motsetning til tidligere da nesten hele bestanden trakk ned til Spania) gav grunnlag for veldig økning i overlevelsen og at dette er den viktigste årsaken.
- 3) Den gjennomgående tonen i planen er at grågåsa fremdeles er i økning på Lista, bl.a. på side 11 hvor det står at «Lokale tellinger viser at antallet grågjess på Lista har økt....». På side 12 står det også at «Det ser også ut til at det er mer gjess som overvintrer på Lista nå enn før.», og en liknende påstand fremsettes på side 15. Dette er udokumenterte og foreldede opplysninger som kanskje henger igjen fra forrige forvaltningsplan (2003), som nå er 23 år gammel. Dette stemmer ikke verken med de registreringene som våre medlemmer har gjort på Lista eller med offisielle og allment tilgjengelige databaser (www.artsobservasjoner.no og www.artskart.artsdatabanken.no). I strid med forvaltningsplanens påstander viser disse statistikkene at det de siste 17 årene har vært en svak nedgang i antall grågås på Lista totalt sett. Når det gjelder overvintring så har det vært en betydelig nedgang (se vedlagt figur 1 og 2). Statistikk fra NINA (overvintrende fugler) viser også samme trend. Hekkebestanden i Farsund kommune har riktignok vært i økning, men har de siste årene stabilisert seg. Denne er uansett lav sammenliknet med det store antallet grågås som raster i forbindelse med

trekk eller myting. Hekkebestanden begrenser seg stort sett til Slevdalsvann, Hanangervann og Kråkenesvann, skjærgården fra Husebybukta og østover samt noen få spredte par i vann på indre Lista, Spind og Herad. Totalt sett i størrelsesorden 50-60 par. Det som virkelig har økt sterkt er bestanden av ikkehekkende og mytende gjess i mai og juni. Se figur 3 i vedlegg. Planen synes i stor grad å basere seg på utdaterte data, synsing og udokumenterte «tellingene». Eneste dokumenterte tellingene stammer fra en rapport fra Norsk Ornitologisk Forening, som tar for seg data fra Lista Fuglestasjon (d.v.s. begrenset til Lista fyr området) frem til 2019. Rapporten omhandler i hovedsak direktetrekkende gjess, ikke rastende og stasjonære gjess, og er således ikke særlig relevant med tanke på konflikt med landbruk. Denne rapporten viser imidlertid også det samme: Det ordinære vår- og høsttrekket viser tegn på stagnasjon (som nyere data fra fuglestasjonen bekrefter), mens det har vært en stor økning i perioden 16. mai – 10. juni. Dette er ikkehekkende gjess på vei til myteplassene, som i stor grad bruker jordbruksområder som næringsområder for å bygge opp tilstrekkelige fettreserver til å kunne gjennomføre den energikrevende mytingen. På side 15 i forvaltningsplanen står det «Rapporten viser at Lista er et nøkkelområde for både hekkende, trekkende og overvintrende grågjess....». Dette er direkte feil: I rapporten står det nemlig «Enkelte vintre kan det oppholde seg grågjess i områdene rundt Lista og Jomfruland. Vinterflokkene er generelt små, og på det meste er det normalt noen få titalls individer.» Et tilhørende diagram viser så en nedgang i vinterforekomsten som stemmer overens med de andre statistikkene vi har nevnt. Endog på AEWAs hjemmeside, som planen refererer til, viser datagrunnlaget at hele den europeiske vinterbestanden nådde en topp for 10-15 år siden og siden har stagnert.

- 4) Også opplysningene om kanadagåsa er utdaterte og feilaktige, f.eks. «Mange av de som hekker på Lista er stedegne....» og «....mange blir igjen og overvintre på Lista og Sørlandet, spesielt i milde vintre». I virkeligheten er kanadagåsa nesten forsvunnet fra Lista og Farsund, se figur 4. Siste hekkefunn var i 2017 etter mange år med nedgang. Nærmeste faste hekkeplasser er i dag øvre Kvinesdal, Sirdal og Marnardal og de er i ferd med å forsvinne også herfra. Når det gjelder vinterbestanden (figur 5) så er den også fullstendig forsvunnet. De store mengdene (vinterflokker på over 300 individer) forsvant allerede før år 2000, de siste flokkene på over 100 individer var i 2014 og siden har det bare gått en vei. Vinteren 2023-24 var det kun 2 individer av kanadagås som overvintret på Lista, vinteren 2024-25 ble et eneste individ observert og innværende vinter er de foreløpig ikke observert en eneste kanadagås i kommunen. Vi mener derfor at kanadagåsa ikke lenger er noe problem av betydning på Lista eller i Farsund kommune. Når det er sagt betyr det ikke at vi er imot jakt på kanadagås, den er tross alt en innført og uønsket art i norsk natur. Men at en nærmest ikke forekommende art (kanadagås) problematiseres på den måten det er gjort i forvaltningsplanen er kritikkverdig.
- 5) Det som forundrer oss er at den nest vanligste (og jaktbare) gåsearten på Lista, kortnebbgås, ikke er nevnt med et eneste ord i forvaltningsplanen. Kortnebbgås hekker på Svalbard, Island og Grønland og forekommer primært på Lista under trekket fra slutten av september og ut november, men flokker kan overvintre i varierende antall. I motsetning til kanadagås og grågås er denne arten i økning både lokalt på Lista og ellers. Dette er ikke uten konflikter (både naturmessig og landsbruksmessige), i hvert fall på en del andre steder (f.eks. på Svalbard og i Trøndelag).

Våre erfaringer med jakt og eggplukking:

Det er litt uklart hvilken forskrift om utvidet jakttid som planen foreslår å videreføre. På side 7 står det at «Dette innebærer at jakten kan starte allerede 21. juli....» mens det på side 19 refereres til en forskrift som gjaldt frem til 2011 og som fremskynder jaktstarten til 1. august. På side 28 er det også 1. august som fremsettes som forslag. BirdLife Lister mener at det av hensyn til andre arter bør det være tilstrekkelig å fremskynde jaktstart til 1. august. Vi vil legge vekt på at tidlig jaktstart har negative konsekvenser for mange andre arter enn grågås. Planen sier nemlig at «Store etablerte verneområder inne kommunen gjør at andre arter som måtte bli forstyrret av jakten har store friområder» (side 18) og «I Farsund danner verneområdene en randsone rundt de dyrkede arealene, på denne måten gir dette et godt naturlig areal for fuglene der de kan være i fred» (side 23). Dette er en sannhet med store modifikasjoner. Mye av verneområdene på Lista består som kjent av vann og sjø. Langs ferskvannene går vernegrensene i stor grad kun få meter fra vannkanten, noe som medfører at det jantes helt ned til vannkanten og dette medfører skremming av både grågås og (mer

bekymringsfullt) andre arter langt inn i verneområdene. Langs Listastrendene er det riktignok mange steder uten jakt, men her er det svært stor annen menneskelig aktivitet og forstyrrelser av mange slag. I tillegg kommer at mange arter er avhengige av jordbruksområder og forskjellige biotoper som ikke finnes innenfor verneområdene. Vi er derfor ikke enige med planen i at verneområdene fungerer godt som friområder og at det er tilstrekkelig med friområder for alle aktuelle arter. En bør vurdere større buffersoner rundt noen av de viktigste verneområdene og friområder (selvfølgelig med kompensasjon til bønder) i mye større grad enn det som skisseres i planen. Vårt inntrykk av dagens mer eller mindre ustrukturerte jakt er at en i stor grad bare skremmer gjessene frem og tilbake mellom forskjellige jorder og åkere. Gjessene er avhengige av å ta til seg tilstrekkelig næring før de kan forlate Lista og trekke videre, uansett hvor mye de blir skutt på og skremt.

Når det gjelder eggplukking så stiller vi spørsmål ved effekten av dette tiltaket. Vi har ikke inntrykk av at dette er praktisert i noe særlig omfang i de senere år. Det hadde kanskje noe for seg for kanadagås da denne hekket i Farsund. Kanadagåsa la som oftest reiret lett tilgjengelig og enkelt å finne på småholmer. Grågåsa som hekker i tilknytning til vann og våtmark på fastlandet legger nesten alltid reirene godt skjult i svært fuktig takrørsump, hvor de både er vanskelige i finne og å ta seg frem til. I skjærgården hekker grågåsa som regel på holmer sammen med andre sjøfugler som en nødig bør forstyrret av slik aktivitet. Disse gjessene holder seg som regel også i skjærgården til ungene er flygedyktige og oppsøker sjelden dyrket mark. I begge tilfeller medfører søk etter reir og punktering av egg forstyrrelser for andre hekkende fugl, som i mange tilfeller er både i nedgang og rødlistet. Disse trenger ikke ytterligere påkjenninger i form av forstyrrelser i hekketiden. I tillegg har erfaringer fra tidligere eggplukking på Lista vist at også andre arter enn kanadagås og grågås har blitt direkte rammet av plukking eller ødeleggelse av egg, enten det er som resultat av kunnskapsløshet eller med viten og vilje.

Vi er ikke enig med forvaltningsplanen i at «Metoden (eggplukking) er mer skånsom enn skadefelling i hekkesesongen, og oppleves ofte som mindre kontroversiell». Tvert imot: Eggplukking er konfliktfylt og har stort skadepotensiale for andre arter som hekker i de samme områdene som grågåsa. Om dette er absolutt nødvendig må det derfor utføres raskt og effektivt av kyndig personell. Det må unngås at flere personer enn absolutt nødvendig oppsøker hekkeplassene til grågjess, hvor det som regel også er stor tetthet av andre hekkende fugl. Dette er derfor ikke en aktivitet hvor en bør involvere skoleklasser eller lag, selv om det er under ledelse av voksne med kunnskap. Ref. forslag på side 21. Dette vil bare mangedoble forstyrrelsen for andre arter, øke tidsbruken i viktige hekkeområder og øke skadene på vegetasjonen som mange flere enn grågåsa er helt avhengige av. Dessuten: Er det virkelig det vi vil lære våre ungdommer, at ødeleggelse av fuglereir er OK?

En skal også være klar over at en følge av reirplynding og annen forfølgelse i hekketiden er at gjessene oppgir hekkingen og slår seg sammen med de store flokkene med ikkehekkende og mytende gjess utover i mai. Antallet ikkehekkende og omstreifende grågjess øker sterkt fra midten av mai og utover, de oppsøker jordbruksområdene på Lista for å ta til seg tilstrekkelig med næring før den energikrevende myteprosessen kan starte opp. Når de har oppnådd tilstrekkelige fettreserver trekker de ut til Rauna hvor de stort sett kan være i fred i den perioden hvor de myter vingefjærene og ikke kan fly. Dette antallet har økt sterkt i de seinere årene, i 2024 og 2025 ble det på det meste talt opp hhv. 2500 og 2700 mytende grågjess på Rauna i slutten av juni, dette er trolig de gjessene som har oppholdt seg i jordbruksområdene på Lista i mai og begynnelsen av juni. Ved å gjennomføre omfattende eggplukking risikerer en derfor å oppnå det motsatte av det en ønsker: De hekkende gjessene holder seg som regel sammen med ungeflokken nært vann og våtmark hvor de er tryggere for predatorer. Det vil si at de i stor grad oppholder seg i sumpområder, i kantvegetasjon eller på beitearealer langs ferskvannene eller på holmene i skjærgården, hvor de gjør liten skade for landbruket. Kun lokalt enkelte steder rundt Kråkenesvann og Hanangervann forekommer det hekkende gjess på gressproduksjonsarealer. Vår påstand er at det største problemet for bøndene på Lista om våren og forsommeren ikke er de gjessene som får hekke i fred, men de store flokkene med ikkehekkende gjess som dukker opp på Lista utover i mai – og streifer rundt i jordbruksområdene akkurat når kornåkrene spirer og er på det mest sårbare for skader. En kan spørre seg hvorfor dette antallet øker så mye mer enn den lokale hekkebestanden og det ordinære vår- og høsttrekket. Grågåsa begynner å hekke ved 2-3 års alder, antallet (opp mot 2500) tilsier at dette åpenbart ikke bare er den ikkehekkende delen av den lokale bestanden, men fugler fra andre hekkeområder som starter sørtrekket allerede i mai fordi de av forskjellige årsaker ikke hekker eller har fått ødelagt hekkingen. Vi tror at

økt forfølgelse i hekketiden (oppover hele kysten av Norge) kan være en av faktorene som er med på å øke mytebestanden som oppholder seg på Lista i mai og juni.

I dagens skakkjorte og dysfunksjonelle økosystemer har grågåsa få naturlige predatorer, og dette er nok også en medvirkende faktor til den bestandsøkningen vi har sett frem til for ca. 15 år siden. En positiv ting som kan nevnes i denne sammenheng er derfor at havørna nå er godt etablert i vår landsdel, den sees stadig oftere på Lista og hekker også i kommunen. Havørna kan være en viktig predator på grågås, særlig ungene. Gåsa er derfor svært redd for havørn og jevnlig tilstedeværelse av havørn i hekketiden kan medføre at grågåsa rett og slett forsvinner. Dette har vi sett eksempler på fra Orrevatnet på Jæren, hvor et lokalt havørnpar nærmest har radert ut de hekkende grågjessene fra mye av dette store vannet – mer effektivt enn de menneskelige tiltakene. Vi ser nå at havørna har begynt å jakte på grågjess i hekketiden i Hanangervann og Kråkenesvann, så kanskje kan dette etter hvert være med på å redusere problemene lokalt i dette området.

De siste sesongene har det vært omfattende skadefelling av grågås på store deler av Lista gjennom hele hekketiden (april-juni). I flere tilfeller har dette vært svært forstyrrende og medført redusert hekkesuksess for andre hekkefugler. Blant annet har vi opplevd jakt på flere av de siste hekkeplassene til vipe, en populær karakterart på Lista som både BirdLife og bønder nå forsøker å hjelpe slik at den ikke forsvinner helt. Nærmest daglige hagleskudd og snikjakt i april og mai på noen av vipejordene har medført store forstyrrelser for vipa og også skydde vipereir. Vi anmoder derfor om at søknader om skadefelling av grågås i hekketiden i hvert enkelt tilfelle vurderes opp mot andre arter som hekker i området. Det bør stilles krav til at skadefelling utføres med rifle med lyddemper og at skadefelling utføres så raskt og effektivt som mulig og på langt hold – noe som kun er mulig med rifle. Langvarig snikjakt, postering, lokkegjess og tradisjonell jakt med hagle bør ikke tillates i hekketiden da dette er svært forstyrrende for andre arter som en ikke ønsker å ramme. Det er også vår erfaring at flere av de «profesjonelle» jegerne som organisert i Farsund og Lyngdal JFF har større forståelse for disse problemene og at de ofte jakter på en mer skånsom måte enn mange grunneiere og uorganiserte jegere. Så en bør i større grad utnytte disse og aller helst stille krav til at skadefelling skal utføres av slike «profesjonelle» aktører med skånsomme og effektive metoder.

Vi erkjenner at dette er en vanskelig problemstilling. Flere steder i verden er høye gåsepopulasjoner et problem, ikke bare for landbruket men også for naturen – i form av skader på sårbar vegetasjon (særlig i Arktis) og fortrenkning av andre arter. Mange har derfor forsøkt en lang rekke tiltak på mange forskjellige arter av gjess uten at noen kan sies å ha lyktes godt med å redusere gåsebestander når de har tilgang på en nærmest uendelig mengde næring i store deler av året. Vi har heller ikke noen løsning, men tror dessverre ikke at det som skisseres i planen vil ha noen stor effekt. Gåsejakt, skremming og en del andre tiltak må likevel kunne fortsette, men vi må passe oss slik at vi ikke ødelegger for andre arter som samfunnet ønsker å ivareta og som mange setter stor pris på å kunne oppleve på Lista.

Med vennlig hilsen

Geir Grimsby (sign.) – Leder

Knut Olsen – Saksbehandler

Vedlegg:

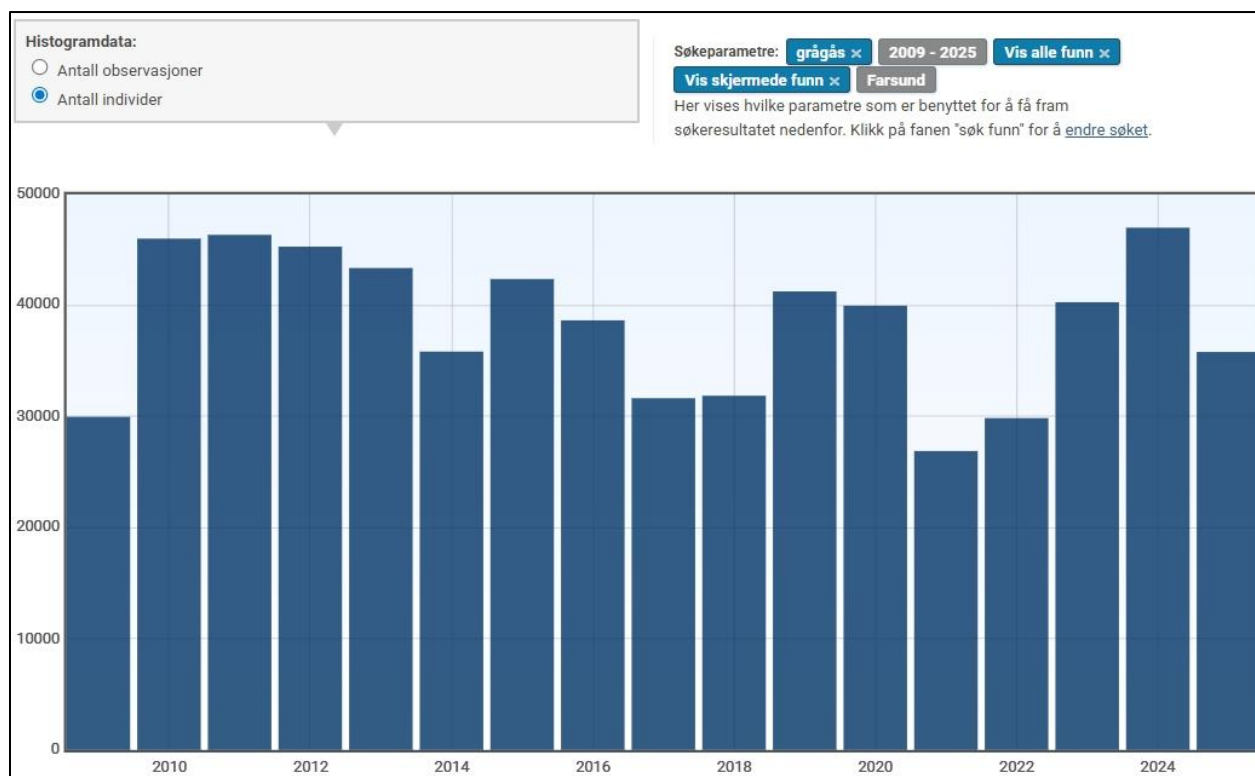

Fig 1: Grågås på Lista siste 17 år, summering av både trekkende, rastende, overvintrende og hekkende fugler. Totalt 19091 ulike observasjoner. Kilde: www.artsobservasjoner.no

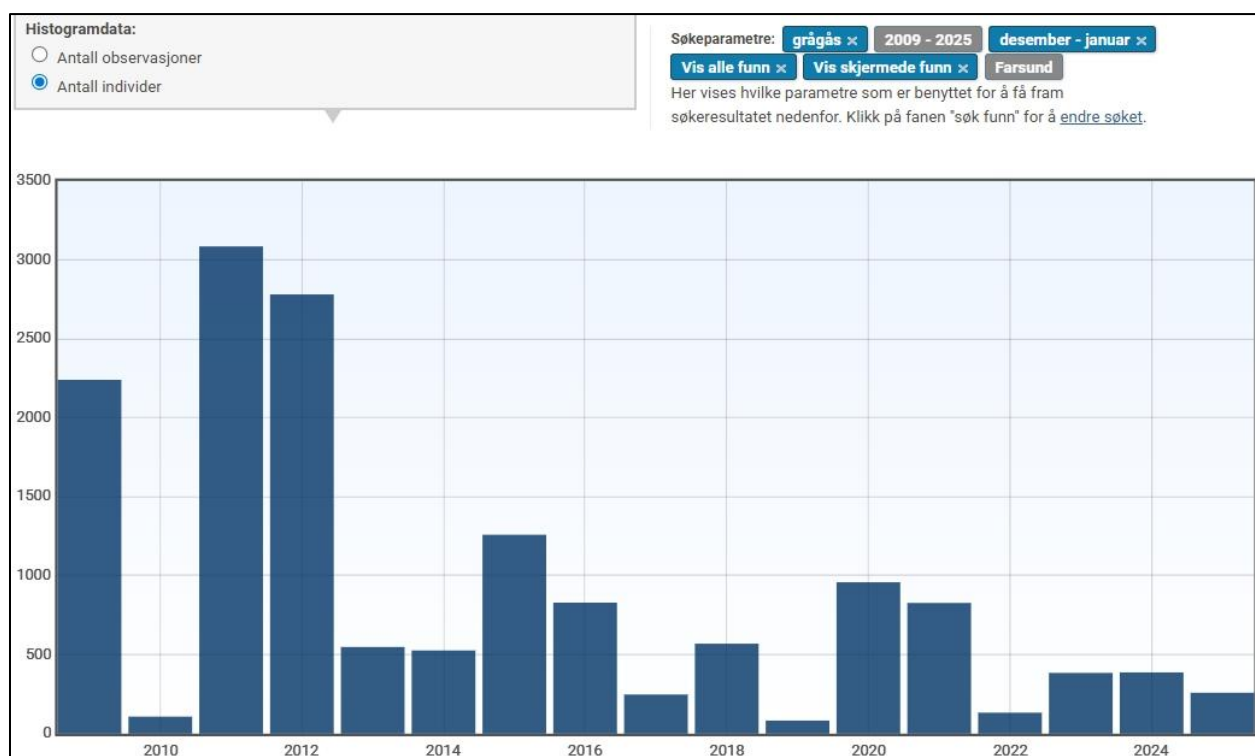

Fig. 2: Overvintrende grågås på Lista siste 17 år. Summering av 979 ulike observasjoner. Kilde: www.artsobservasjoner.no

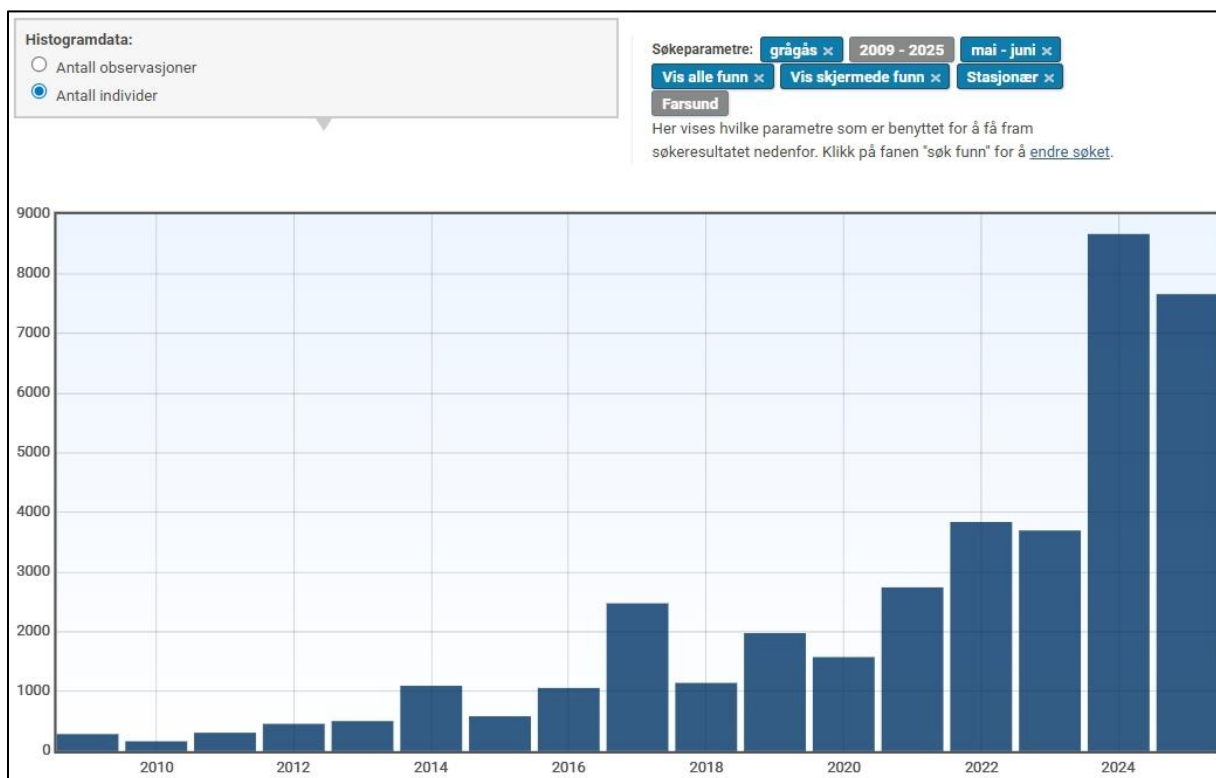

Fig. 3: Ikkehekkende (rastende og mytende) grågås på Lista i mai og juni siste 17 år. Summering av 1184 tilgjengelige observasjoner. Kilde: www.artsobservasjoner.no

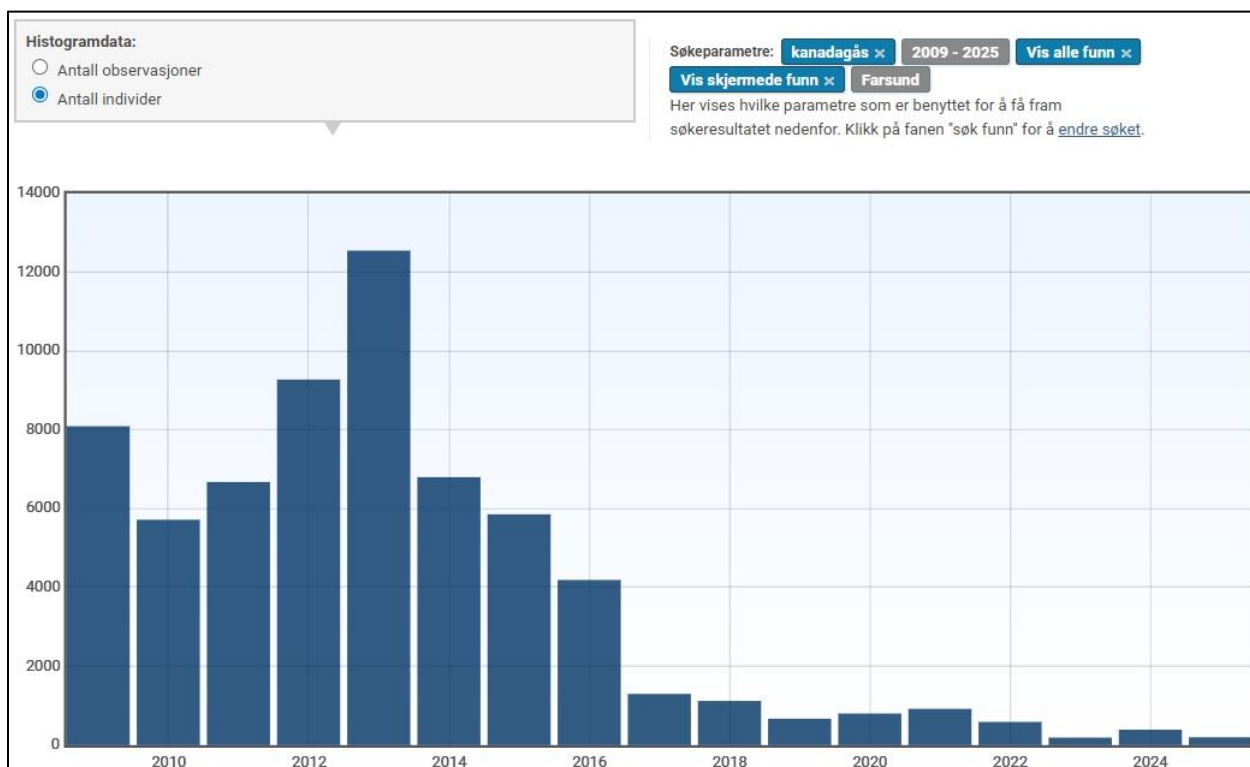

Fig. 4: Kanadagås på Lista siste 17 år, summering av både trekkende, rastende, overvintrende og hekkende fugler. Totalt 3443 ulike observasjoner. Kilde: www.artsobservasjoner.no

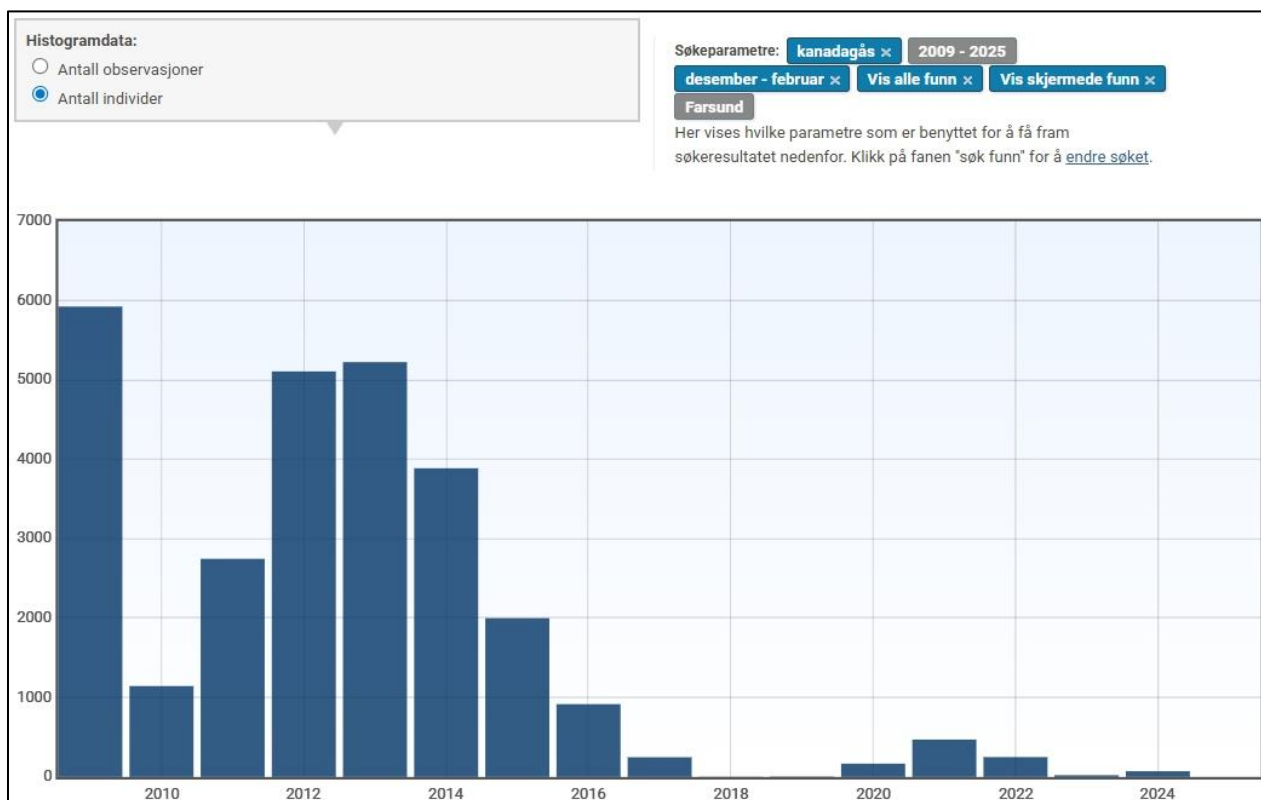

Fig. 5: Overvintrende kanadagås på Lista siste 17 år. Summering av 917 ulike observasjoner. Kilde: www.artsobservasjoner.no

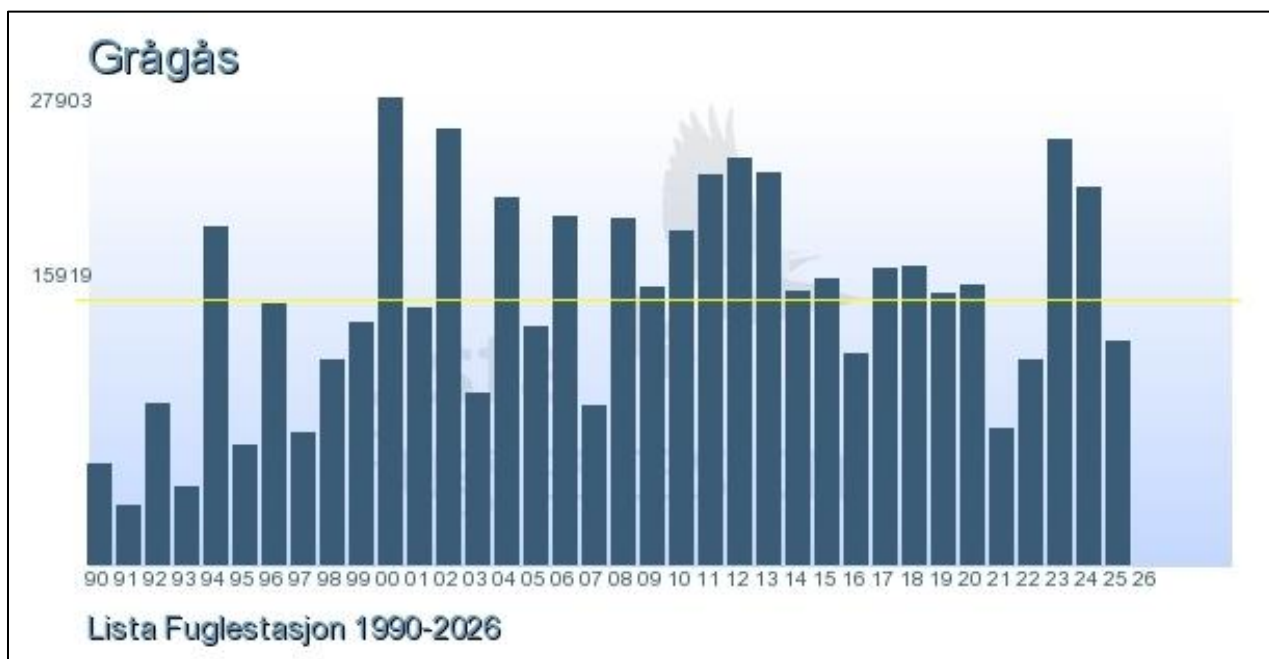

Fig. 6: Samtlige loggede grågås på Lista Fuglestation (dvs. Lista Fyr området) siste 36 år. For det meste fugler på trekk over området. Kilde: www.listafuglestation.no